

Слово видавця

Можливо, у новому виданні «Трое у човні» буде недоречно розповідати читачам про захват, який ця книжка викликала у Великобританії та її колоніях. Уперше вона побачила світ у серпні 1889-го, її перевидавали з року в рік, аж поки кількість примірників не сягнула позначки 202 тисячі. Додаймо до цього ще п'ять тисяч останнього накладу і разом отримаємо 207 тисяч книжок. Дивовижно: за весь цей час був лише один тираж, виданий за ціною 3 шилінги 6 пенсів; вважаємо, що це безпрецедентно. Усе відбувалося не так, як зі звичайним романом, її хвацько розкуповували вже в перші кілька місяців, а відтак ми щороку мали стабільний попит. Це дало нам змогу перезапустити друк і повторно вигравіювати (з оригіналів) усі малюнки. Ми віримо, що «Трое у човні», які так приваблюють людей своїм пафосом та гумором, продовжать приємну мандрівку і знайдуть нових друзів у кожній домівці.

Бристоль, березень 1909 року.

Слово автора

Видавець пропонує і мені додати кілька слів. Відмова, зважаючи на обставини, може здатися проявом невічливості. Світ був дуже приязний до цієї книжки. Пан Ерроусміт говорить про продажі лише у Великобританії. Один гуру видавничої справи у відставці з Чикаго запевнив мене, що кількість проданих примірників у Сполучених Штатах перевищила мільйон.

Оскільки книжку там видали до ухвалення Конвенції про авторське право, це не дало мені жодних матеріальних надбань. Але слава та популярність, що я здобув їх серед американської спільноти, є активом, яким не можна нехтувати. Книгу переклали, здається, усіма європейськими мовами, за винятком арабської, а також деякими мовами в Азії. Я отримав тисячі листів від юних і старих, від здорових і хворих, від щасливих і засмучених. Листи надійшли зі всіх частин світу, від чоловіків і жінок усіх країн. Чи було це єдиним, що викликало в мене радість і гордість за написання цієї книги? Я зберігаю кілька пожовклих сторінок одного листа, отриманого від молодого колоніального офіцера з Південної Африки. Він дістав їх із наплічника свого товариша, який загинув на пагорбі Спін Коп. Ось вам і відгук.

Залишається хіба що пояснити причини такого успіху. На жаль, я не можу цього зробити. Я писав тексти, які здаються мені більш розумними та більш гумористичними, але світ і досі пам'ятає мене як автора книжки «Троє у човні, якщо не рахувати собаки».

Деякі автори припускали, що успіх цієї книжки в народі пов'язаний із вульгарністю, браком у ній почуття гумору. Але наразі зрозуміло, що таке твердження не пояснює цієї загадки. Низьке мистецтво може мати успіх певний час серед обмеженого кола людей. Однак не здатне завойовувати читачів упродовж двадцяти років. Я дійшов висновку, як це можна пояснити, — написання цієї книжки є моєю заслугою.

Тобто якби я її писав. Насправді я майже не пам'ятаю цього.

Я пам'ятаю лише те, що почувався дуже молодим і вельми задоволеним собою (з причин, які є радше особистими).

Передмова

Найбільша принада цієї книжки полягає не так у її літературному стилі чи повноті й корисності інформації, яку вона містить, як у щирій правдивості. На її сторінках описані події, що відбулися насправді. Я дещо обарвив цей звіт, але не вимагаю за це додаткової плати. Джордж, Гарріс і Монморенсі не є поетичними ідеалами, вони створені з плоті та крові – особливо Джордж, який важить не менше 76 кілограмів. Можливо, одні твори перевершують її знанням людської природи та глибиною думки; інші можуть змагатися з нею своєю оригінальністю та обсягом. Але у безнадійній, невиліковній правдивості її ніщо не перевершить. Правдивість, що є найбільшою з принад цієї книжки – і це відчувається – стане найціннішим здобутком для вдумливого читача і додасть ваги цій повчальній історії.

Лондон, серпень 1889 року.

Розділ 1

Три інваліди. – Страждання Джорджа та Гарріса. – Жертва ста семи смертельних недуг. – Корисні рецепти. – Лікування печінкової хвороби у дітей. – Ми згодні з тим, що ми перевантажені роботою та потребуємо відпочинку. – Тиждень у безодні? – Джордж пропонує річку. – Монморенсі протестує. – Рішення ухвалила більшість: трое проти одного.

Нас було четверо: Джордж, Вільям Семюель Гарріс, я та Монморенсі. Ми сиділи в моїй кімнаті, курили та розмовляли про те, як нам погано. З медичної точки зору, звісно. Ми почувалися розбитими та сильно нервували з цього приводу. Гарріс сказав, що іноді він відчуває такі потужні напади запаморочення, що ледве тямить, що робить. Потім Джордж скаржився, що й у нього були ці напади, і він теж не тямив, що робить. Коли вже казати про мене, то спокою мені не давала печінка. Вона геть вийшла з ладу. Я точно знав, що це саме печінка: недавно я читав брошуру з рекламою таблеток, де були детально описані ознаки, за якими людина могла сказати, що з її печінкою не все гаразд. У мене були всі.

Дивовижно, та я ніколи не читав медичних брошур, не приміряючи на себе усі перелічені там захворювання, причому в найважчій формі. Щоразу діагноз відповідав моїм симптомам. Пам'ятаю, якось я ходив до Британського музею, щоб дізнатися про лікування однієї хвороби. Здається, це була сінна лихоманка. Я дістав книгу та прочитав у ній все, що хотів. А потім – це був дуже легковажний момент – я перегорнув сторінку і почав неквапливо вивчати всілякі недуги. Не пам'ятаю, якою була перша хвороба, але точно щось дуже страшне. Я не встиг прочитати й половини симптомів, як у мене з'явилося відчуття, що я точно підхопив цю заразу.

Спершу я заціпенів від жаху, а тоді у якомусь млявому відчаї знову перегорнув сторінку. Я дійшов до черевного тифу – прочитав симптоми та з'ясував, що хворий на тиф. І хворію вже кілька місяців, ні про що навіть не підозрюючи. Але на цьому я не спинився – я прагнув дізнатися про всі свої болячки. Догортав до хореї та, звісно, збагнув, що на неї я також хворів. Я не на жарт

зацікавився своїм здоров'ям і вирішив усе ретельно вивчити, тому почав читати про хвороби за абеткою. Я прочитав про лихоманку та впевнився, що слабував нею недавно і гостра стадія розпочнеться через два тижні.

Хворобу Брайта, дякувати Богу, я мав у легкій формі, тож міг жити з нею досить довго. Ще в мене була холера із серйозними ускладненнями, а з дифтерією я, здається, народився. Я ретельно переглянув увесь алфавіт, і єдина хвороба, якої у мене не виявилось, – це запалення колінного суглоба.

Спочатку я трохи засмутився – яка несправедливість! Чому це в мене немає запалення колінного суглоба? Чим це можна пояснити? Та згодом скромніші почуття взяли гору. Я подумав, що в мене є всі інші хвороби, відомі медицині, тому не личить бути таким жадібним, можна обійтися і без запалення колінного суглоба.

Подагра у найгіршій формі підкосила мене, що я й не помітив, а схильністю хапати інфекції я страждав з пелюшок. Це була остання хвороба у довіднику, і я вирішив, що все інше у мене в нормі.

Я сів та замислився. Думав про те, яким цікавим випадком я був з погляду медицини, якою знахідкою міг би стати для аудиторії медиків. Студентам не треба було б «обходити лікарні», адже я сам був лікарнею. Усе, що їм довелося б зробити, – це обійти навколо мене, а потім просто забрати диплом.

Відтак мені стало цікаво, чи довго я житиму. Спробував себе обстежити. Помацав пульс. Спочатку я взагалі не міг його знайти. Потім він раптово з'явився. Я дістав годинника і став рахувати. Сто сорок сім ударів на хвилину. Я спробував відчувити своє серце. Але не зміг. Воно перестало битися. Тепер я розумію, що воно завжди було на своєму місці й билось собі, але в той момент мені не вдавалося його прослухати. Я обмацав себе спереду, починаючи з того, що називається талією, – до голови, трохи захопив боки та спину, але нічого не відчув. Тоді я спробував оглянути язик. Висунув його якнайдалі, заплющив одне око, а другим став розглядати. Я міг бачити лише кінчик язика – і ще дужче впевнився, що захворів на скарлатину.

Я прийшов до цієї зали щасливою та здоровою людиною, а вийшов з неї інвалідом.

Я пішов до лікаря. Він мій давній товариш, і коли мені здається, що я хворий – він знаходить мій пульс, дивиться язик і розмовляє зі мною про погоду, але все, звісно, даремно.

Тож я вирішив, що зроблю добру справу, якщо зараз звернуся до нього.

«Чого хоче лікар, – подумав я, – мати практику. От і буде її мати – мене. Він отримає більше практики, ніж якби у нього була тисяча сімсот пересічних пацієнтів з однією чи двома хворобами в кожного».

Отож я подався до нього. Він запитав:

– На що скаржишся?

Я сказав:

– Дорогий друже, не марнуватиму твого часу на скарги. Життя коротке, можна померти швидше, ніж я закінчу. Та скажу тобі, на що я не скаржуся. Я не скаржуся на колінний суглоб. Чому – відповіді не можу. Але всі інші недуги в мене є, і це факт.

І я розповів йому про всі хвороби за алфавітом.

Він оглянув мене з голови до п'ят, потім взяв за руки і вдавив у груди, коли я цього не очікував, – так роблять хіба боягузи, – а тоді ще й вгатив головою. Після цього він сів та виписав мені рецепт, згорнув його та віддав мені. Я поклав його до кишені й вийшов.

Я не розгортав рецепта, а подався до найближчої аптеки.

Аптекарь прочитав його і повернув мені. Мовляв, у нього немає нічого з написаного.

Я із сумнівом запитав:

– Це аптека?

А він сказав:

– Аптека. Якби це був універсам і сімейний готель водночас, я міг би вам допомогти. Та я лише аптекар, ось у чому проблема.

Тоді я прочитав рецепт:

«450 грамів смаженого м'яса, одна пляшка портера, кожні 6 годин; 1 піша десятимильна прогулянка щоранку; 1 ліжко рівно о 23-й; і не забивай голову дурницями».

Я дотримувався вказівок, заспокоюючи себе тим, що моє життя врятоване і я досі живий.

Та повернімося до брошури таблеток для печінки. У мене, без сумніву, були усі симптоми хвороби печінки, головний з яких «небажання працювати».

І словами не передати, як сильно я страждав від цього. З раннього дитинства я був мучеником. Хлопчиком, якого ця страшна хвороба не покидала ні на мить. Ніхто не знав тоді, що проблема в моїй печінці. Медицина не була настільки розвиненою, і все списували на лінь.

— ...Агов чортеня, ти чому ховаєшся? — казали мені. — Вставай і не корч із себе слабого, може, уже займешся чимось?

Вони не знали, що я був хворий.

Вони не давали мені таблеток. Я діставав лише запотиличники. І ті лікували мене, як би дивно це не звучало. Щоправда, на деякий час. Я знав, що запотиличник більш дієвий (а тоді я миттю вставав і робив те, що треба), ніж ціла купа пігулок. Знаєте, буває так, що ці прості й трохи застарілі методи в окремих випадках надійніші за увесь лікарняний мотлох.

Ми просиділи десь півгодини, змальовуючи один одному власні недуги. Я пояснив Джорджеві та Вільяму Гаррісу, як почуваюся, коли прокидаюся вранці, а Вільям Гарріс розповів нам, як почувається, коли лягає спати. Джордж стояв на килимі і вельми переконливо і вправно зобразив нам, як він почувається вночі.

Джордж вважав, що він хворий. Та насправді йому нічого не бракувало.

Цієї миті постукала місіс Поппетс. Вона спитала, чи подавати нам вечерю. Ми сумно усміхнулися один одному і сказали, що, мабуть, нам варто чогось перехопити. Гарріс запевнив, що крихта їжі у шлунку триматиме хворобу під контролем. Місіс Поппетс принесла тацю, ми сіли до столу та з'їли трохи стейка з цибулею, а потім і пиріг з ревенем.

Я, напевно, був досить ослаблений, адже через годину втратив будь-який інтерес до їжі і, що дуже незвично для мене, навіть не захотів сиру.

Повечерявши, ми знову наповнили склянки, підкурили люльки та продовжили розмову про здоров'я. Жоден з нас не міг точно